

Katarzyna Gralak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Ocena zagospodarowania Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur (na obszarze Nadleśnictwa Augustów)

Streszczenie. Obszar Polski Północno-Wschodniej ma znaczny potencjał sprzyjający rozwojowi turystyki konnej, przejawiający się dużym udziałem parków narodowych i krajobrazowych, terenów leśnych, małą gęstością zaludnienia i zróżnicowanym krajobrazem, w którym można wyznaczyć szlaki konne. Celem artykułu jest ocena stanu zagospodarowania Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur oraz jego roli w promocji turystycznej regionu. W badaniu wzięły udział 63 osoby korzystające z infrastruktury szlaku konnego oraz przedstawiciele Nadleśnictwa Augustów. Posłużono się metodą sondażu diagnostycznego oraz techniką ankiety. Użytkownicy szlaku bardzo dobrze ocenili bezpieczeństwo na szlaku oraz jego walory przyrodniczo-krajobrazowe, skrytykowali natomiast stan infrastruktury niezbędnej do uprawiania omawianego typu rekreacji. Podkreślono również brak działań promocyjno-informacyjnych.

Słowa kluczowe: turystyka konna, Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur, Nadleśnictwo Augustów

Wstęp

Turystyka na obszarach cennych przyrodniczo i prawnie chronionych jest organizowana w sposób gwarantujący ochronę środowiska i zasobów przyrody (Miazek, 2019). Służy temu propagowanie rozwoju tylko tych form turystyki, które są przyjazne dla środowiska oraz tworzenie takiej infrastruktury, która minimalizuje negatywne oddziaływanie ruchu turystycznego na przyrodę. Metodą zachęcania turystów do zwiedzania obszarów cennych przyrodniczo i prawnie chronionych jest z pewnością uprawianie turystyki aktywnej, w tym w szczególności turystyki pieszej, rowerowej, kajakowej, a ostatnio coraz częściej również turystyki konnej. Turystyka konna (jeździecka) jest formą turystyki budzącą największe emocje i kontrowersje, zwłaszcza w kontekście propozycji jej rozwoju na obszarach cennych przyrodniczo i prawnie chronionych. Ocenia się, że jest to forma aktywności, która negatywnie wpływa na środowisko naturalne, jednak obserwuje się wzrost zainteresowania ze strony turystów (Dudek i Rejman, 2019, s. 248).

Katarzyna Gralak ORCID: 0000-0001-7317-7833

✉ katarzyna_gralak@sggw.edu.pl

Z uwagi na zwiększającą się popularność turystyki konnej w Polsce Lasy Państwowe wytyczają własne, specjalnie oznakowane leśne drogi konne (Mazurek-Kusiak, 2018, s. 786), często w kształcie pętli, umożliwiające kilkugodzinną wędrówkę konną. Szlaki te prowadzą przez tereny bardzo atrakcyjne turystycznie, o zróżnicowanych, niejednokrotnie wybitnych walorach przyrodniczych i krajoznawczych, przyczyniając się do zwiększenia popularności turystycznej odwiedzanego regionu. Za ich wyznaczenie odpowiada nadleśniczy, działając z własnej inicjatywy lub na wniosek lokalnych organizatorów turystyki konnej (Kacprzyk, 2013, s. 41).

Szlaki konne zazwyczaj powstają z inicjatywy lokalnych lub regionalnych organizacji turystycznych, terenowych jednostek organizacyjnych PTTK, ośrodków jeździeckich, czy też stadnin koni. Organizacja turystyki konnej, szczególnie w lasach, musi uwzględniać potrzeby różnych użytkowników (jeźdźców konnych, pieszych, rowerzystów, pracowników Lasów Państwowych) oraz specyficzne ukształtowanie terenów leśnych. Projektowanie i użytkowanie tras konnych nie może odbywać się w sprzeczności z ochroną lasów oraz żyjących tam zwierząt. Jeżeli trasy te zostaną nieprawidłowo wytyczone lub nie będą właściwie utrzymywane, to wówczas nieuniknione jest ich negatywne oddziaływanie na ekosystemy leśne.

Jednym z przykładów działań służących rozwojowi turystyki konnej w lasach, a także poprawie atrakcyjności turystycznej Polski Północno-Wschodniej jest utworzenie z inicjatywy Lasów Państwowych Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur. Za cel utworzenia szlaku przyjęto stworzenie warunków do poruszania się koni wierzchowych po terenach Lasów Państwowych Biebrzańskiego Parku Narodowego i Wigierskiego Parku Narodowego oraz Puszczy Augustowskiej. Równocześnie zadbano o to, aby tereny objęte szlakiem były atrakcyjne krajobrazowo, a w wielu przypadkach również upamiętnione historycznie (walor krajoznawczo-turystyczny).

W związku z tym przeprowadzono badania wśród pracowników Nadleśnictwa Augustów oraz wśród jeźdźców na temat stanu zagospodarowania Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur na terenie Nadleśnictwa Augustów, występujących konfliktów oraz turystycznego wykorzystania szlaku. Za cel szczegółowy przyjęto sprawdzenie, w jakim stopniu analizowany szlak spełnia kryteria produktu turystycznego.

Przegląd literatury

Turystyka konna (jeździecka) od kilku lat staje się coraz bardziej popularnym sposobem na aktywny wypoczynek (Kamel, 2020, s. 24). Szacuje się, że obecnie działa na rynku ponad 600 ośrodków jeździeckich (Wincewicz-Bosy, 2011, s. 353), oferujących nie tylko rekreacyjną jazdę konną, lecz także kilkudniowe rajdy, wycieczki, spacerki konne, przejażdżki bryczką, a także kuligi czy jazdę na nartach za koniem. W ewidencji Polskiego Związku Jeździeckiego (PZJ) znajduje się ponad 100 certyfikowanych ośrodków (<https://pzj.pl/sport/certyfikowane-osrodki/>). Bazę jeździecką uzupełniają gospodarstwa agroturystyczne, hotele i pensjonaty oferujące jazdę konną bez certyfikatu PZJ, nikt jednak nie prowadzi statystyk dotyczących ich liczby (np. Balińska i Kowalska, 2011, s. 425; Kozak, 2015, s. 147; Pawlikowska-Piechotka i Łukasik, 2021, s. 86). W Polsce turystyka

konna ma znakomite tradycje krajoznawcze, nadając wędrowkom po kraju sens kulturalny, społeczny, przyrodniczy, wzbogacając sferę intelektu i uczuć (Iliev, 2014, s. 182). Motywy uprawiania jazdy konnej mogą być różne. Najważniejszym z nich jest zamiłowanie do koni, potrzeba aktywnego wypoczynku oraz kontaktu ze środowiskiem przyrodniczym, realizacja marzeń z dzieciństwa, a także potrzeba przynależności do grupy (Omelan i Kozłowska, 2017, s. 54).

Znaczna część jeźdźców preferuje jazdę w terenie, stąd też obszary cenne przyrodniczo są wykorzystywane powszechnie do celów turystyki konnej. Podstawowym sposobem udostępnienia tych terenów są oznakowane trasy i szlaki konne, zarówno o charakterze rekreacyjnym, jak i rajdowym. Szlaki konne stanowią część sieci szlaków turystycznych udostępnianych na terenie całego kraju przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (Józefczyk, 2014, s. 140). Dzielą się na szlaki górskie i nizinne, mogą mieć też charakter transgraniczny lub międzynarodowy. Projektowanie, znakowanie i konserwację szlaków konnych nadzorują odpowiednio Komisja Turystyki Jeździeckiej (szlaki nizinne) oraz Komisja Górskiej Turystyki Jeździeckiej (szlaki górskie). Według danych dostępnych na oficjalnej stronie PTTK (www.pttk.pl) w Polsce funkcjonuje pięć konnych szlaków głównych (Beskidzki, Bieszczadzki, Jurajski, Sudecki i Świętokrzyski) oraz siedem szlaków konnych o charakterze lokalnym (Szlak Konny Jury Wieluńskiej, Szlak Konny im. Tadeusza Trzeczonia, Starosądecki Szlak Konny, Szlak Konny Pogórze Izerskie, Szlak Konny Bory Dolnośląskie, Szlak Konny Wzgórza Dalkowskie, Międzygminny Szlak Konny Koziegłowy–Żarki–Poraj). Zgodnie z definicją opracowaną przez PTTK, szlakiem konnym jest oznakowana trasa umożliwiająca odbywanie bezpiecznych wędrowek konnych, wyposażona w odpowiednią infrastrukturę, która umożliwia wypoczynek zarówno jeźdźca, jak i konia (PTTK Instrukcja znakowania szlaków turystycznych, 2014). Przy szlakach znajdują się certyfikowane ośrodki turystyki jeździeckiej i gospodarstwa agroturystyczne, które oferują nocleg i wyżywienie dla koni oraz jeźdźców. Wzdłuż szlaków wyznaczone są miejsca na popasy, często znajdują się tam koniowiązy, wiaty i miejsca na ognisko. W ośrodkach zatrudnieni są przeszkoleni przodownicy oraz instruktorzy turystyki jeździeckiej. Turyści konni wędrujący szlakami konnymi mogą zdobywać specjalne odznaki po przebyciu całej trasy. Na szlakach organizowane są wycieczki i imprezy turystyki kwalifikowanej, głównie rajdy konne. Znaczna część tych szlaków przebiega przez tereny leśne, tereny prywatne, co wymaga przeprowadzenia uzgodnień z wieloma podmiotami (m.in. z rolnikami, nadleśnictwami, samorządami terytorialnymi).

Lasy Państwowe traktują szlaki konne i ich infrastrukturę jako integralny element wyposażenia polskich lasów. Udostępnianie terenów leśnych powinno być zgodne z zapisami prawa, racjonalne i przemyślane, bo tylko wtedy realizacja społecznych funkcji lasów nie będzie powodowała zachwiania równowagi w środowisku leśnym. Organizacja turystyki na terenach leśnych, oprócz respektowania zasady zrównoważonego rozwoju, powinna zapewniać społeczeństwu możliwość czerpania korzyści płynących z bezpośredniego kontaktu z dziką przyrodą. Możliwości uprawiania turystyki konnej na terenach leśnych znajdujących się w zarządzie Lasów Państwowych reguluje art. 29 ust. 1a ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach, który stanowi, że „jazda konna w lesie

dopuszczalna jest tylko drogami leśnymi wyznaczonymi przez nadleśniczego” (Ustawa o lasach, 1991). Oznacza to, że ruch konny wzdłuż szlaków konnych wyznaczonych przez inne organizacje i instytucje, które nie uzyskały stosownych pozwoleń od nadleśniczego, nie jest dozwolony z mocy prawa.

Atrakcyjność szlaku konnego podkreślają następujące aspekty:

- przebieg szlaku przez atrakcyjny krajobraz,
- dopasowanie do potrzeb konia (przyjazne kopytom) i jeźdźca (przyjazne jeźdźcowi),
- brak ruchu samochodowego i niebezpiecznych miejsc (skrzyżowań),
- zaangażowanie ośrodków jeździeckich i lokalnych firm w rozwój sieci ścieżek konnych,
- zapobieganie konfliktom w procesie użytkowania,
- połączenie z lokalnymi atrakcjami turystycznymi.

Niezbędne jest zatem właściwe wyznaczenie tras dla turystyki konnej, wyposażenie szlaku oraz jego otoczenia w infrastrukturę dostosowaną do potrzeb różnych użytkowników oraz jego oznakowanie i promocja. Celem planowania szlaków jeździeckich jest umożliwienie bezpiecznych i przyjemnych możliwości jazdy szlakiem przy niewielkim wpływie na środowisko (Kacprzyk i Rothert 2013, s. 266). Wymaga to analizy terenu, wytyczenia przebiegu szlaku, z uwzględnieniem parametrów projektowych związanych z koniem i jeźdźcami oraz potencjalnych problemów. Na tym etapie niezbędne są też konsultacje z właścicielami lub zarządcami gruntów (m.in. rolnikami) w celu uzyskania ich zgody na wyznaczenie przebiegu szlaku. Realizacją znakowania wytyczonych tras konnych zajmują się wyznaczeni przez nadleśnictwo koordynatorzy lub uprawnione osoby mające certyfikat PTTK. Zasady poruszania się po szlaku określa regulamin opracowany przez właściwe terytorialnie nadleśnictwo. Regulaminy szlaków konnych zazwyczaj zawierają zapisy, że nadleśnictwa nie są organizatorem szlaku, a za bezpieczeństwo na szlaku odpowiadają jego użytkownicy.

Głównymi użytkownikami szlaków konnych są indywidualni jeźdźcy lub małe formalne i nieformalne grupy jeźdźców, zróżnicowani pod względem wieku, doświadczenia, umiejętności jeździeckich, a także zainteresowań, potrzeb i aspiracji. Idealnym rozwiązaniem byłoby zaprojektowanie szlaku przebiegającego przez różne typy krajobrazu oraz zróżnicowane warunki terenowe. W celu zintegrowania funkcjonalnego dużych obszarów leśnych szlaki konne powinny mieć układ pętlowy. Powinny składać się z odcinków o różnej długości, tworzących pętle krótkie (do około 10 km) oraz pętle długie (do około 40 km), pomiędzy którymi mogą istnieć pętle pośrednie (Kacprzyk, 2016, s. 35). Trasy w ramach szlaku konnego powinny mieć różny poziom trudności: łatwy – dostosowany do potrzeb osób początkujących i prowadzenia hipoterapii oraz trudno dostępny – wymagający umiejętności jeździeckich, ewentualnie nadzoru instruktora podczas przejazdu (Kacprzyk i Rothert, 2013, s. 267). Pętle powinny łączyć ośrodki jeździeckie, stadniny koni, gospodarstwa agroturystyczne posiadające konie, parkingi leśne oraz miejsca i obiekty w wysokiej atrakcyjności turystycznej (Kacprzyk, 2016, s. 56). Ponadto wskazane jest, aby każda pętla umożliwiała powrót do miejsca rozpoczęcia wyprawy. Szlak konny musi być wyposażony w miejsca popasowe, koniowiązy i miejsca biwakowe (Wandachowicz, 2010, s. 225). Niezbędne są również

urządzenia, tj. zadaszenia, ławki dla jeźdźców, sanitariaty, pojemniki na śmieci, usytuowane w miejscach atrakcyjnych pod względem turystycznym. Trzeba pamiętać jedynie o tym, że są to miejsca odpoczynku, a nie punkty biwakowania.

Szlak konny wymaga spójnego, jednolitego systemu oznakowania, zarówno w terenie, jak i na mapie. Należy wyjść z założenia, że oznakowanie ma umożliwić użytkownikom podążanie ustaloną trasą bez konieczności odwoływania się do mapy, aplikacji lub przewodnika. Szlak powinien mieć jasno określone punkty: początkowy i końcowy, gdzie zlokalizowane będą tablice informacyjne oraz mapa szlaku. Oznakowanie musi być właściwie umieszczone (czytelne dla jeźdźcy i innych użytkowników) i powinno dotyczyć wszystkich skrzyżowań z innymi szlakami lub drogami. Na szlakach konnych należy też ustawić znaki ostrzegawcze (np. gdy szlak przecina ruchliwą drogę). Doświadczenia użytkowników szlaków wzbogacają tablice zawierające informacje o dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym zlokalizowanym wzdłuż szlaku. Przykładem dobrze opracowanej mapy z oznaczeniem szlaku konnego jest mapa Łódzkiego Szlaku Konnego.

Ważnym uwarunkowaniem rozwoju turystyki konnej jest sfera usług turystycznych. Obejmuje ona miejsca przyjazne turystom konnym, takie jak: obiekty noclegowe, gastronomiczne, atrakcje turystyczne, punkty informacji turystycznej oraz inne obiekty, które posiadają w swojej ofercie usługi dedykowane jeźdźcom, w tym w szczególności: stajnie, stacje konne, ośrodki jeździeckie. Niektórzy turyści korzystają z oferty pokoi gościnnych w leśniczówkach. Bazę noclegową szlaków konnych uzupełniają gospodarstwa agroturystyczne, oferujące miejsca noclegowe i bazę gastronomiczną. Najważniejsze są jednak: stajnie, stadniny, ośrodki jeździeckie oferujące możliwość noclegu i wyżywienia. Szlaki przebiegają przez atrakcyjne przyrodniczo, krajobrazowo i historycznie obszary, dlatego też należy zidentyfikować i umieścić na mapie szlaku główne atrakcje kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe. Tworzenie szlaku polega na nawiązaniu trwałej współpracy z podmiotami oferującymi usługi noclegowe i gastronomiczne, a także z zarządcami atrakcji turystycznych.

Ostatnia kwestia to promocja szlaku, obejmująca oznakowanie szlaku, relacje w mediach, logo szlaku oraz specjalnie zaprojektowana strona internetowa utworzona i zarządzana przez organizację zarządzającą całym szlakiem. Promocja jest istotnym narzędziem marketingu i może obejmować różne rodzaje czynności, jakie podejmuje podmiot zarządzający, aby poinformować docelowych nabywców o cechach produktu i przekonać ich do zakupu.

Wielu badaczy podkreśla, że konne szlaki leśne są jedynie wytyczoną trasą, po której mogą przemieszczać się jeźdźcy i konie. Szlaki te nie pełnią funkcji turystycznej z uwagi na brak powiązań z lokalną bazą materialno-organizacyjną turystyki (Stasiak i in., 2014, s. 53). Nie mają ponadto cech produktu turystycznego, który wymaga spełnienia kilku uniwersalnych warunków, tj. przygotowania: logo szlaku, strony internetowej, mapy szlaku, opisu trasy, bazy noclegowej, interesujących miejsc i atrakcji, przydatnych informacji, wydarzeń na szlaku (Łuczak, 2015, s. 28). Produkt turystyczny wymaga również skoordynowanego zarządzania, czyli struktury organizacyjnej, koordynującej, nadzorującej rozwój, monitorowanie i utrzymanie szlaku.

Ocena zagospodarowania Szlaku Puszczy Augustowskiej i Mazur

Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur jest drugim co do długości (400 km) szlakiem konnym w Polsce, przebiegającym przez teren województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego i łączącym Wigierski Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy oraz Puszcze Augustowską (rys. 1). Trasa szlaku prowadzi od leśniczówki Lipniak w Wigierskim Parku Narodowym (na północ od Suwałk) przez nadleśnictwa: Suwałki, Szczebra, Płaska, Augustów, Biebrzański Park Narodowy, nadleśnictwa: Rajgród, Etk i Drygały aż do jeziora Orzysz. Boczne rozgałęzienia szlaku docierają do atrakcyjnych miejsc, tj. śluz Kurzyniec na granicy polsko-białoruskiej oraz uroczyska Grzędy w Parku Biebrzańskim. Na szlaku dominują jazdy treningowo-spacerowe w sąsiedztwie ośrodków jeździeckich, a ich uzupełnieniem są rajdy konne. Częstotliwość użytkowania rajdowego jest niewielka na obszarze Nadleśnictwa Suwałki (w północnej części szlaku) – z reguły nie przekracza kilku rajdów na rok i jest największa na terenie Nadleśnictwa Augustów.

Rysunek 1. Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur

Źródło: <https://rajgrad.bialystok.lasy.gov.pl/> (dostęp: 09.05.2024).

Szlak został spójnie oznakowany (emblemat proporczyka kawaleryjskiego w kolorze zielonym, malowany na pniach drzew i innych obiektach w terenie). Nie posiada jednak logo ani oficjalnej strony internetowej i nie jest komercjalizowany przez żadne biuro podróży lub inną organizację. Mapa szlaku wraz z krótkim opisem jest dostępna na stronie Nadleśnictwa Rajgród (<https://rajgrad.bialystok.lasy.gov.pl/>) oraz na stronie internetowej miłośników podlaskich huculów (<http://www.huculy.podlasie.pl/p/szlak-konny-pusz.html>).

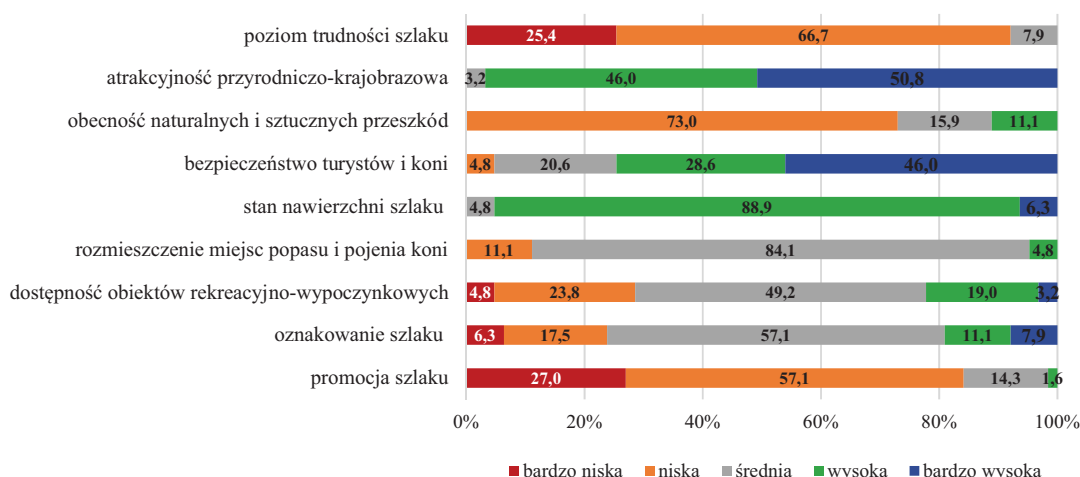
Obecnie na całym szlaku funkcjonuje 7 ośrodków jeździeckich, 13 stanic jeździeckich (ogrodzony teren, wiata, miejsce na ognisko, stoły i ławy oraz stanowiska dla koni), 3 leśniczówki przyjmujące grupy konne (popas, nocleg), 3 stadniny zlokalizowane koło Augustowa (Żarnowo, Zajazd Zaścianek, Ostoja) oraz uzupełniająca baza noclegowa w formie gospodarstw agroturystycznych. Ośrodki jeździeckie oferują przejażdżki, specjalne pikniki, naukę jazdy konnej. Inne atrakcje, które uzupełniają aktywność jeździecką i stanowią wartość dodaną, to lokalna kuchnia, malownicze jeziora i lasy, lokalne zabytki oraz dwie główne cykliczne imprezy: „Augustowski Rajd Konny” i „Z biegiem Kanału Augustowskiego”. Miejsca te i obiekty nie znalazły się w żadnej odrębnej publikacji dedykowanej szlakowi. Częstotliwość użytkowania turystycznego szlaku jest duża w porównaniu z innymi szlakami, jednak w opinii Chodkiewicza i Drabek (2009) stanowi ona zaledwie 1-2% częstotliwości jazd treningowo-spacerowych.

Szlak stał się instrumentem promocji miasta Augustów i jego najbliższych okolic. Na oficjalnych stronach internetowych samorządu miasta zamieszczone są informacje dotyczące wycieczek konnych po ziemi augustowskiej. Istnieje również informator turystyczny pt. *Z biegiem Kanału Augustowskiego*, który zawiera podstawowe informacje o szlaku oraz o turystyce konnej i imprezach jeździeckich (<http://urząd.augustow.pl>). Pozostałe gminy w swoich dokumentach planistycznych wskazały jedynie na możliwość rozwoju turystyki konnej i potrzeby wyznaczania tras konnych. Nie przekazują konkretnych informacji na temat Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur ani organizowanych imprez na tym szlaku. Szlak jest polecany na forach internetowych zrzeszających jeźdźców, blogach jeździeckich i turystycznych.

W celu dokonania oceny zagospodarowania omawianego szlaku przeprowadzono badania empiryczne metodą sondażu diagnostycznego przy wykorzystaniu techniki ankiety wśród 63 jeźdźców, którzy w okresie od czerwca 2022 r. do września 2023 r. korzystali z infrastruktury Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur na trasach położonych na obszarze Nadleśnictwa Augustów oraz wywiadu bezpośredniego z trzema pracownikami Nadleśnictwa Augustów. Ankieta nie obejmuje dużej próby, lecz odpowiedzi przedstawiają spójny obraz doświadczeń jeźdźców. Średni wiek ankietowanych wyniósł 32 lata, a większość spośród nich stanowiły kobiety (68,3%). Zdecydowana większość badanych, bo aż 76%, to jeźdźcy zaawansowani. Ankietowani zamieszkiwali głównie województwa sąsiednie: podlaskie (42,9%) i warmińsko-mazurskie (39,7%).

Respondenci dokonali oceny odcinka szlaku w zakresie podstawowych kryteriów obejmujących: poziom trudności szlaku, stan nawierzchni, bezpieczeństwo, dostępność rekreacyjno-wypoczynkową, atrakcyjność przyrodniczo-krajobrazową oraz oznakowanie i promocję szlaku. Wyniki badania przedstawiono na rysunku 2.

Z badań wynika, że oceniany odcinek szlaku, znajdujący się na obszarze Nadleśnictwa Augustów, został uznany za łatwy (92% odpowiedzi). Respondenci bardzo wysoko ocenili atrakcyjność przyrodniczo-krajobrazową szlaku (97% odpowiedzi to oceny bardzo dobre i dobre). W opinii respondentów głównym atutem szlaku jest umożliwienie jeźdźcom kontaktu z naturą i podziwianie atrakcyjnego krajobrazu. Szlak prowadzi wzdłuż leśnych dróg, przecinając często łąkowe krajobrazy, urozmaicone na krótkim

Rysunek 2. Ocena Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur na obszarze Nadleśnictwa Augustów przez respondentów [%]

Źródło: badania własne.

odcinku Kanałem Augustowskim. Niektórych przeszkód naturalnych nie usunięto, aby zwiększyć atrakcyjność trasy.

Bardzo wysoko oceniono również bezpieczeństwo zarówno koni, jak i jeźdźców. Aż 74,6% respondentów odpowiedziało, że nie spotkało się z niebezpiecznymi sytuacjami na szlaku. Wyjątek stanowiły m.in. konieczność omijania przewróconych drzew, obecność rowerzystów oraz motocrossy na trasie szlaku. Szlak przecina drogi asfaltowe, co może prowadzić do kolizji z innymi uczestnikami ruchu. W opinii respondentów do takich kolizji dochodzi tylko w niewielkim stopniu lub w ogóle.

Respondenci uznali nawierzchnię tras konnych za odpowiednią do jazdy konnej (95,2% ocen dobrych i bardzo dobrych). Były to głównie ścieżki nieutwardzone, których stan uznano za odpowiedni dla koni. Nie było zastrzeżeń do szerokości korytarza szlaku, tylko nieliczni jeźdźcy wskazywali na potrzebę jego poszerzenia.

Badany szlak konny wykorzystuje naturalne udogodnienia, jakimi są jeziora i ciek wodne lub stoki oraz w celu uatrakcyjnienia jazdy – naturalne lub półnaturalne przeszkody terenowe. Leśnicy uważają je za elementy zwiększające atrakcyjność szlaku, z kolei badani użytkownicy szlaku w zdecydowanej większości (73% odpowiedzi) ocenili je negatywnie.

Relatywnie gorzej oceniono oznakowanie szlaku konnego (57,1% odpowiedzi to oceny średnie, 23,8% odpowiedzi to oceny złe i bardzo złe), wskazując na niewłaściwe rozmieszczenie oznakowania oraz niewyraźne znaki w niektórych częściach szlaku. Obawy zgłaszane przez respondentów dotyczyły też rozmieszczenia i stanu technicznego miejsc postojowych, w tym miejsc pojenia koni oraz stanu ogrodzeń w zagrodach na miejscach postojowych (84,1% – oceny średnie, 11% – oceny złe i bardzo złe). Respondenci mieli też zastrzeżenia dotyczące dostępności obiektów i urządzeń rekreacyjno-wypoczynkowych dla jeźdźców (49,2% odpowiedzi to oceny średnie).

W opinii respondentów brakuje działań promocyjnych Szlaku Konnego Puszczy Augustowskiej i Mazur, pomimo informacji w lokalnej prasie oraz na stronach internetowych

nadleśnictw (57,1% odpowiedzi to oceny niskie). Mimo tych braków Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur jest pozytywnie postrzegany przez turystów konnych i poleca go 100% ankietowanych.

Drugi etap badań własnych stanowiły wywiady z pracownikami Nadleśnictwa Augustów. Zebrane informacje posłużyły do oceny szlaku konnego pod względem jego wpływu na jakość środowiska naturalnego, generowanych konfliktów oraz problemów organizacyjnych i stanu infrastruktury szlaku. Pracownicy Nadleśnictwa Augustów przedstawiają Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur w pozytywnym świetle. Wszystkie formalności odbywały się sprawnie. Przy współpracy z innymi nadleśnictwami nie było problemów. Kwestią do uzgodnienia były jedynie miejsca, gdzie trasy będą się łączyć. Ze względu na to, że szlak powstawał etapami, kolejne nadleśnictwa musiały dostosować swoją trasę do już istniejących odcinków. Koszty organizacji szlaku nie były duże. Infrastruktura szlaku nie wymaga dużych nakładów finansowych. Jednym z założeń było wytyczenie szlaku bez dużej ingerencji w środowisko. Oznaczenia zostały namalowane na drzewach, nie wprowadzano nowych nawierzchni dróg ani budowli technicznych. Współpraca pomiędzy nadleśnictwem i pobliskimi stajniami istniała w formie wymiany informacji. Podczas tworzenia szlaku jedyną obawą było pogorszenie stanu środowiska przyrodniczego lub pojawienie się zniszczeń wyrządzonych przez konie. Obawy te były bezzasadne, ponieważ nie zauważono negatywnych zmian. Nie prowadzono żadnych badań wpływu ruchu konnego na środowisko, ale teren ten jest stale obserwowany. Drogi zostały wybrane tak, aby uniknąć problemów w komunikacji w lesie. Starano się wybrać drogi poboczne, a nie główne. Są one dosyć szerokie i mają odpowiednią nawierzchnię. Miejsca postojowe na całej długości szlaku mają dwie formy: stworzone od podstaw w wybranym miejscu lub wykorzystane zostały do tego istniejące parkingi, leśniczówki lub ostoje. Infrastruktura na trasie szlaku według pracowników Nadleśnictwa jest w dobrym stanie. Jeśli pojawiają się jakieś usterki lub zniszczenia, są one naprawiane lub likwidowane. Nie wymaga to jednak wielu interwencji. Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur nie wpływa negatywnie na funkcjonowanie lasów Nadleśnictwa Augustów. W opinii pracowników tego nadleśnictwa wymaga on jednak kontroli i obserwacji. Szlak na tym obszarze jest użytkowany dosyć często, ale nie występują związane z tym ekologiczne problemy.

Podsumowanie

1. Turystyka konna jest jedną z dynamicznie rozwijających się form turystyki w ostatnich latach, w szczególności na obszarach leśnych. Rozwój jeździectwa na obszarach leśnych, zwłaszcza cennych przyrodniczo, niesie duże szanse rozwojowe i stwarza zagrożenia związane ze środowiskiem. Wymaga więc odpowiedniego przystosowania przestrzeni leśnej do potrzeb jeźdźców i koni. Przykładem rozwiązań wychodzących naprzeciw tym oczekiwaniom jest Szlak Konny Puszczy Augustowskiej i Mazur.
2. Analizowany szlak przebiega przez najatrakcyjniejsze obszary Puszczy Augustowskiej i Mazur. W opinii pracowników Nadleśnictwa Augustów szlak jest dobrze zagospodarowany, nieustannie modyfikowany i uzupełniany o nowe trasy i pętle, które są czytelnie oznakowane, zawsze przejezdne, wyposażone w koniowiązy oraz wiaty

umożliwiający odpoczynek i schronienie przed deszczem. Szlak wymaga jedynie monitoringu stanu infrastruktury, przestrzeni oraz stanu środowiska, które według leśników nie jest zagrożone przez turystykę konną.

3. Przeprowadzone badania wśród jeźdźców wskazują, że badany szlak w niewielkim stopniu pełni rolę szlaku turystycznego. Szlak jest obecnie miejscem uprawiania jeździectwa rekreacyjnego, intensywnego na terenie Nadleśnictwa Augustów. Nie ma też przesłanek, dzięki którym szlak mógłby stać się produktem turystycznym (m.in. brak logo szlaku, oficjalnej strony internetowej, materiałów promocyjnych, oferty turystycznej na szlaku, podmiotu zarządzającego szlakiem).
4. Z badań wynika również, iż jeźdźcy zwracają szczególną uwagę na bezpieczeństwo konia i jazdy konnej. Za element najważniejszy respondenci uważają nawierzchnię szlaku, w tym jakość podłoża, jego przyjazność dla końskich kopyt.

Literatura

- Balińska, A., Kowalska, M. (2011). Turystyka jeździecka jako forma turystyki kwalifikowanej. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług, 78, s. 421-430.
- Chodkiewicz, K., Drabek, E. (2009). Organizacja szlaków konnych i animacja rekreacji jeździeckiej jako element promocji lasów państwowych. Studia i Materiały CEPL, 11, s. 291-298.
- Dudek, T., Rejman, B. (2019). Wpływ turystyki jeździeckiej na środowisko leśne na przykładzie Nadleśnictwa Leżajsk. Acta Scientiarum Polonorum. Silvarum Colendarum Ratio et Industria Lignaria, 18 (4), s. 245-250.
- Iliev, K. (2015). Rozwój turystyki konnej na obszarach wiejskich. Turystyka i Rekreacja, 2 (14), s. 181-190.
- Informator turystyczny *Z biegiem Kanału Augustowskiego*. Augustów: Gmina Miasto Augustów.
- Instrukcja znakowania szlaków turystycznych (2014). Warszawa: Wydawnictwo PTTK „Kraj”.
- Józefczyk, M. (2014). Perspektywy rozwoju turystyki jeździeckiej w Polsce. Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, 45, s. 138-145.
- Kacprzyk, W. (2016). Szlaki konne w lasach państwowych. Nowy Bedoń: Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu.
- Kacprzyk, W., Rothert, M. (2013). Szlaki konne w Lasach Państwowych. Studia i Materiały CEPL w Rogowie, r. 15, 37 (4), s. 263-269.
- Kamel, M. (2020). Turystyka jeździecka w Wielkopolsce – teoretyczno-empiryczna analiza wizerunku regionu jeździeckiego. Praca doktorska AWF w Poznaniu, s. 7-411. Pobrano z: https://awf.poznan.pl/wp-content/uploads/2022/10/Praca_doktorska_MartaKamel_2020_56.pdf (dostęp: 09.05.2024).
- Kozak, M. (2015). Wyzwania przed turystyką jeździecką w Polsce. W: A. Stasiak, J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.). Wczoraj, dziś i jutro turystyki aktywnej i specjalistycznej. Warszawa: Wydawnictwo PTTK Kraj, s. 143-152.
- Mazurek-Kusiak, A. (2018). Charakterystyka popytu na rekreację konną w polskich lasach. Sylwan, 9, s. 785-792.
- Miazek, P. (2019). Turystyka na obszarach chronionych w Polsce. Warsztaty z Geografii Turyzmu, 9, s. 114.
- Łuczak, M. (2015). Znaczenie szlaku jako produktu turystycznego w kreowaniu wizerunku regionu. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu, 40, s. 28.

- Omelan, A. A., Kozłowska, N. (2017). Rekreacja konna – motywy uczestnictwa i wpływ na życie jeźdźców. *Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białymstoku*, 3 (21), s. 52-62.
- Pawlikowska-Piechotka, A., Łukasik, N. (2021). Kluby jeździeckie – oferta elitarna czy dostępna dla wszystkich? Mazowsze. *Studia Regionalne*, 36, s. 85-116. DOI: [www.http://doi.org/10.21858/MSR.36.05](http://doi.org/10.21858/MSR.36.05)
- Stasiak, A., Śledzińska, J., Włodarczyk, B. (2014). Szlaki turystyczne od pomysłu do realizacji. Warszawa-Łódź: Wydawnictwo PTTK „Kraj”.
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 (Dz.U. 1991 r. nr 101, poz. 444).
- Wandachowicz, P. (2010). Turystyka w siodle – infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego. *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej*, 1 (24), s. 225-232.
- Wincewicz-Bosy, M. (2011). Łańcuch dostaw ośrodków jeździeckich jako szansa rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. *International Journal of Management and Economics*, 31, s. 351-364.

Assessment of the development of the Horse Trail in the Augustów Forest and Masuria (in the area of the Augustów Forest District)

Abstract. The area of North-Eastern Poland has significant potential to support the development of horse tourism, manifested by a large share of national and landscape parks, forest areas, low population density and a diverse landscape where horse trails can be marked. The aim of the article is to assess the state of development of the Horse Trail in the Augustów Forest and Masuria and its role in the tourist promotion of the region. 63 people using the horse trail infrastructure and representatives of the Augustów Forest District took part in the study. The diagnostic survey method and survey technique were used. The trail users assessed the safety on the trail and its natural and landscape values very positively, but criticized the condition of the infrastructure necessary to practice the type of recreation in question. The lack of promotional and information activities was also emphasized.

Keywords: horse tourism, Horse Trail of the Augustów Forest and Masuria, Augustów Forest District